

АЛЕКСАНДАР ВАСИЋ

ЛИТЕРАТУРА О МУЗИЦИ У „СРПСКОМ
КЊИЖЕВНОМ ГЛАСНИКУ” 1901–1941.

Београд: Музиколошки институт САНУ, 2023.
ISBN 978-86-80639-66-6

Монографија др Александра Васића *Литература о музици у „Српском књижевном гласнику” 1901–1941.* представља вредну и оригиналну музиколошку студију, која је објављена у издању Музиколошког института Српске академије наука и уметности у Београду.* Александар Васић, виши научни сарадник Музиколошког института САНУ, аутор је бројних научних студија, расправа, лексикографских и библиографских прилога објављених у домаћим и иностраним публикацијама. Главно поље његовог научноистраживачког рада односи се на историју српске музичке критике, периодике и музикографије XIX и прве половине XX века.

Предмет истраживања у овој књизи јесу написи о музици, објављени у *Српском књижевном гласнику* (1901–1914, 1920–1941), централном гласилу епохе модернизма у српској књижевности. *Српски књижевни гласник* излазио је тридесет и пет година, а за то време сменило се дванаесторо уредника. У часопису су објављивани: изворна уметничка књижевност, преводи из страних књижевности, огледи, расправе и чланци из књижевности, уметности, науке, друштвеног и политичког живота, књижевна, уметничка и позоришна критика, оцене и прикази, те разне белешке. Поред обиља поменутих рубрика и разноврсних тема, часопис „није посустао у својој изразитој наклоности према музичкој уметности” (стр. 30). У *Гласнику* је објављено готово осам стотина разнородних написа о музици, међу чијим су ауторима и истакнуте личности српске музике (Стеван Стојановић

* Књига је проистекла је из ауторове магистарске тезе, одбрањене на Филолошком факултету Универзитета у Београду (ментор: др Даница Петровић). Чланови комисије били су: др Даница Петровић, проф. др Љубиша Јеремић и проф. др Душан Иванић. Текст тезе представљао је полазну основу за књигу, која је прерађена и допуњена.

Мокрањац, Божидар Јоксимовић, Стеван Христић, Коста Манојловић, Петар Коњовић, Цветко Манојловић, Јован Зорко, Даница и Љубица С. Јанковић и многи други). Бројем објављених прилога и утицајем посебно се издваја композитор и музиколог др Милоје Милојевић.

У монографији А. Васић интегрално обрађује литературу о музици на страницама *Српској књижевној гласника*. Књига је концепцијски подељена у шест тематских поглавља: *Уводна разматрања*, *Музичка критика*, *Музичка есејистика*, *Мањи облици*, *Програмска и идеолошка одређења „Гласникових” музичких писаца* и *Закључак*. Ова технички узорно опремљена књига – технички уредници др Бојана Радовановић и недавно преминули Милан Шупут, који је и дизајнирао корице – садржи и интегралну библиографију написа о музици објављених у часопису (1901–1941), списак литературе и индекс имена.

У уводном поглављу (стр. 7–31) А. Васић најпре даје преглед досадашњих истраживања литературе о музици (музичке критике, есејистике и публицистике) у српској музикологији, а потом представља и стање истраживања *Српској књижевној гласника* у историји српске књижевности, упоредној науци о књижевности, историографији и музикологији. Чињеница је да, с изузетком студија и чланака А. Васића, *Српски књижевни гласник* није био предмет обухватнијих истраживања у српској музикологији.

Друго поглавље, *Музичка критика* (стр. 33–72), посвећено је представљању музичке критике у *Српском књижевном гласнику*, с посебним акцентом на приступу критичара. Од свих музикографских врста у *Српском књижевном гласнику* најистрајније негована је музичка критика, а уредници су критичке приказе претежно поверавали академски образованим музичарима. У овом поглављу А. Васић је, захваљујући темељном увиду у изворе, студиозним аналитичким захватом указао на одлике музичких критика објављених у *Српском књижевном гласнику*. У посебним потпоглављима представљени су различити проблемски аспекти ове значајне теме. Аутор је прво разматрао „методолошки” приступ *Гласникових* музичких критичара, а потом и њихов однос према европској музици, тумачењу српске уметничке музике, савременој музици, као и третману виртуозитета као градивног елемента музичког уметничког дела и музичког живота. Наведене аспекте Васић тумачи у друштвеноисторијском контексту, закључујући да *Гласникови* музички критичари „нису били само стручни рецензенти већ и просветитељи”, будући да су деловали у време када се српска музика налазила у „убрзаном поступку развика и еманципације” (стр. 38).

У трећем поглављу, *Музичка есејистика* (стр. 73–106), тумачен је допринос критичара *Српској књижевној гласника* музичкој есејистици

у посебним потпоглављима: „Европске теме“, „Марксизам у *Гласнику*“, „Српске теме“, „Модерне теме“. У одељку „Европске теме“ А. Васић разматра есеје Стевана К. Павловића, Милоја Милојевића, Петра Коњовића, Станислава Винавера, Ксеније Атанасијевић, Исидоре Секулић, Александра Соловјева, Бранка Лазаревића и Антонија Ђорђевића Вовеса. Своја тумачења и закључке поткрепљује адекватно одабраним цитатима из разматраних есеја. Иако је *Српски књижевни гласник* био, како то А. Васић истиче, „гласило грађанског центра“ (стр. 84), тридесетих година, у време надлажења опасности од фашизма и јачања комунистичког покрета, био је отворен и према сарадницима који су били присталице марксистичке идеологије: Војиславу Вучковићу из Београда и Павлу Марковцу из Загреба. Вучковић је у *Српском књижевном гласнику* објавио пет прилога, а Марковац један. Огледи о српској музици у *Српском књижевном гласнику* најчешће су објављивани поводом јубилеја и, како то аутор истиче, били су усмерени на „рекапитулацију и преиспитивање достигнућа домаћих композитора“ (стр. 93). Личност и стваралаштво Стевана Ст. Мокрањца једна је од тема која је била у жижи интересовања *Гласникових* есејиста. Питање које их је заокупљало гласило је: „Може ли се Мокрањац сматрати композитором у ужем, основном смислу те речи?“ (стр. 93). Добро аргументовано и поткрепљено адекватним цитатима, Васић у овом потпоглављу тумачи ставове Стевана Христића и Милоја Милојевића. У последњем одељку трећег поглавља у фокусу ауторовог разматрања су модерне теме у *Гласниковим* есејима. Васић закључује да је „тон и аксиолошко усмерење“ (стр. 100) *Гласниковим* огледима дао Милоје Милојевић.

У четвртном поглављу, *Мањи облици* (стр. 107–124), представљене су разноврсне белешке и некрологика. Васић у овом поглављу доноси тематски и типолошки преглед наведених рубрика. Када је реч о белешкама, аутор закључује да су оне пре свега тематски биле усмерене на српску музику, а у мањој мери на друге југословенске покрајине, док су прилози о збивањима на европској и светској музичкој сцени били веома скромно заступљени. О иностраној музиколошкој литератури објављено је десетак бележака, а Милоје Милојевић био је аутор више од половине поменутих прилога. Аутор закључује да се у *Гласнику* водило рачуна о новим музикографским издањима (књигама и часописима), с тим да је у овим прилозима био испољен „принцип критичности, а не дескриптивности“ (стр. 107). У рубрици „Белешке“ објављивани су и огласи за наградне конкурсе за композиције, чиме се подстицало домаће уметничко стваралаштво. Некролози у *Гласнику* обухватају тринаест прилога посвећених европским музичким ствараоцима и десет домаћим.

У петом поглављу, *Програмска и идеолошка одређења Гласникових музичких йисаца* (стр. 125–156), кључна разматрања посвећена су програмским текстовима и одређењима аутора прилога. У посебним потпоглављима разматране су следеће теме: „Проблем националног стила”, „Просветитељска тенденција”, „Словенофилство *Српској књижевној йласника*” и „Југословенска идеологија”. *Гласников* естетички и идеолошки програм Васић тумачи у контексту прилика у којима се српска музичка уметност налазила у првој половини XX века, указујући на то да су наклоност часописа према националном стилу определиле две бојазни: „страх од могућег епигонства српске музике и, у једнакој мери, страх од превелике модернизације” (стр. 123). Васић у другом одељку представља просветитељску улогу *Гласника*, истичући брижан однос часописа према националним музичким и културним институцијама. Иако се *Српски књижевни йласник* угледао, пре свега, на „западне, посебно француске узоре и утицаје”, у идеолошкој структури часописа може се пратити и „идеја словенске музичке узајамности и јединства” (стр. 140), чији је најенергичнији заступник био Милоје Милојевић. Васић поглавље заокружује одељком посвећеном разматрању југословенске идеологије у *Гласнику*, закључујући да се југословенство, када је реч о написима о музици, подржавало као идеологија којој Србија стреми почев од 1910. године. Након Првог светског рата часопис поприма „упадљиве црте југословенског, а не само српског књижевног и уметничког гласила” (стр. 148), што се читовало и у повременом ангажовању сарадника из Хрватске (Лујо Шафранек-Кавић, Божидар Широла, Антун Добронић). Као најистакнутије присталице идеологије интегралног југословенства Васић издваја Милоја Милојевића и Виктора Новака.

Последње поглавље има функцију закључка монографије (стр. 157–160). Александар Васић истиче да су музичка критика и есејистика имале „једно од најистакнутијих места у свеукупној уређивачкој политици *Српској књижевној йласника*” (стр. 157). У складу с општом концепцијом часописа, музички прилози пре свега су били оријентисани према критици, есеју и музичким белешкама. Васић исправно закључује да је музичка критика имала улогу „судије и регулатора музичког живота”, док је есејистика имала задатак да читаоцима приближи „европску, српску и југословенску, старију и модерну музичку литературу” (стр. 157–158). С друге стране, многобројне белешке доносиле су новости и информације пре свега о домаћем музичком животу. У закључном поглављу Васић поставља питање: „да ли се може говорити о некој врсти развоја унутар четрдесетогодишњег трајања овог гласила?” (стр. 158), а потом даје одговоре

посебно разматрајући музичку критику и есејистику. Васић истиче да је *Гласникова* естетичка позиција највидније дошла до изражаја у сфери модерне уметности: „Модернизовани романтизам и импресионизам, свет тоналне музике, суштински су остали основом *Гласниковој* естетичког програма” (стр. 159). На идеолошком плану *Гласник* је остао веран „вредностима либералне грађанске културе” (стр. 159).

Након завршног поглавља следи интегрална библиографија написа о музици (779) објављених у *Српском књижевном гласнику* (1901–1941), у којој аутор систематично и прегледно представља резултате својих вишегодишњих архивских истраживања (стр. 161–212). Библиографија је урађена *de visu*, а приликом навођења библиографских јединица поштована је оригинална грађа. Овим драгоценим прилогом аутор је омогућио будућим истраживачима да стекну јасан и прегледан увид у обим и значај написа о музици објављених у *Српском књижевном гласнику*.

Обиман списак литературе (707 јединица), с подручја не само музикологије већ и низа других хуманистичких дисциплина (историје и теорије књижевности, историје позоришта, историје и естетике), указује на то да се аутор монографије веома студиозно посветио истраживању. Литература је подељена на: опште приручнике и библиографије (први део) и монографије, докторске дисертације, магистарске тезе, студије, расправе, чланке и библиографске прилоге (други део Литературе). Опсежан именски регистар, као засебна јединица, сведочи о ширини спроведеног истраживања. Посебну вредност монографије представљају и пропратни подаци у фуснотама, који на врло сврсисходан и аутору својствен начин додатно информишу читаоца и доприносе вишеслојном читању и разумевању књиге.

У монографији Александра Васића на свеобухватан и занимљив начин представљена је музикографија једног од најзначајнијих часописа у историји српске књижевности и културе, који је имао значајну улогу у европеизацији и еманципацији нашег музичког живота у првој половини XX века. Анализирани музикографски жанрови и врсте, као и сви битни аспекти музикографске грађе, представљени су методолошки утемељено и прегледно, потврђујући музиколошку компетентност аутора и одлично познавање изворне грађе. Васић је посебну пажњу посветио поступцима, ставовима и вредновању музичких писаца, сарадника овог часописа, разматрајући наведене ставке у ширем друштвеном, политичком, идеолошком и уметничком контексту епохе. Захваљујући томе, читав низ музичких писаца, сарадника *Српског књижевног гласника*, добио је своје дистинктивне портрете.

Монографија *Литература о музици у „Српском књижевном гласнику” 1901–1941.* представља значајан допринос истраживању стручне музичке критике и есејистике у Србији, у којој је аутор указао и на процесе модернизације у српској музичкој култури у првој половини XX века, те верујемо да ће ширином обухваћених тема бити занимљива читаоцима различитих професионалних усмерења.

Маријана Кокановић Марковић